

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۳

۱۳۸۷

دانشگاه باقر العلوم
(مدرسه عالی - علم و معرفت)

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

عنوان:

ارتباط عرفان و سیاست از دیدگاه امام خمینی رحمته الله علیه

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر داود فیرحی

اساتید مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر نجف لک زایی

سرکار خانم دکتر فاطمه طباطبایی

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۳

پدیدآورنده:

سعیده باقری فرد

۱۳۸۳

۱۰۱۰۴۸

کتابخانه و اسناد مرکز علمی و پژوهشی
موسسه باقریه

صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی

تاریخ: ۸۴/۱۲/۳
شماره: ۴۲۸۶/۱۴۵۰
پیوست:

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از الطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه خانم **تنگی سعیده باقری** فردانشجوی رشته علوم سیاسی گرایش **در مقطع ارشد** تحت عنوان **رابطه عرفان و سیاست در دیدگاه امام عینی (ره)** در تاریخ **۱۳/۴/۹۹** با حضور هیأت داوران مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) برگزار گردید. نظر هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد:

قبول با امتیاز $\frac{۷}{۱۰}$ دفاع مجدد غیر قابل قبول
نمره ۱۹٫۵

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱) استاد راهنما	جناب آقای دکتر ضیحی		
۲) استاد مشاور (۱)	جناب آقای دکتر کتباتی		
۳) استاد مشاور (۲)	سرکار خانم دکتر طباطبائی		
۴) استاد ناظر	جناب آقای دکتر آل غفوری		
۵) نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	جناب آقای دکتر پارسادیا		
نام و امضای			مدیر برنامه ریزی و خدمات آموزشی
نام و امضای			مسئول امور پایان نامه ها

توضیح: با توجه به آیین نامه پایان نامه های مؤسسه امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردد.

الف) کارشناسی	ب) کارشناسی ارشد
۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی	۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی
۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب	۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب
۳- نمره ۱۲ الی ۱۵/۹۹ خوب	۳- نمره ۱۲ الی ۱۵/۹۹ خوب
۴- نمره ۱۰ الی ۱۲/۹۹ قابل قبول	۴- نمره ۱۲ الی ۱۲/۹۹ قابل قبول
۵- نمره کمتر از ۱۰ غیر قابل قبول	۵- نمره کمتر از ۱۲ غیر قابل قبول

تقدیم بہ:

حقیقت، مکتوب ازلی

و

امام خمینی، بزرگ سالک ابدی

او کہ فراسوی باورها دید.

تقدیر و تشکر:

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق».

این پژوهش، مرهون راهنمایی‌ها و زحمات جناب آقای دکتر داود فیرحی و مشاوره‌های ارزشمند جناب آقای دکتر لک زایی و دیدگاه‌های محققانه و ارشادات مفید سرکار خانم دکتر طباطبایی می‌باشد.

لذا مراتب قدردانی و سپاس خود را از حضور این اساتید محترم و سایر اساتید بزرگوار و ارجمندی که در طول سال‌های تحصیل، از محضر عالمانه ایشان، کسب فیض نموده‌ام، اعلام می‌دارم.

همچنین لازم است از مسؤولین محترم کتابخانه مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم علیه السلام و کتابخانه پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی و نیز سایر مراکزی که به نوعی در انجام این رساله، مرا یاری رساندند و نیز جناب آقای هادی دهقان که زحمات تایپ و صفحه‌آرایی را برعهده داشته‌اند، تشکر نمایم.

ضمن آنکه در تمام مراحل زندگی، وامدار زحمات و محبت‌های اعضای خانواده خویش و دوستان گرامی ام می‌باشم.

چکیده

با توجه به ارتباط میان عرفان و سیاست در افکار و اندیشه های حضرت امام خمینی و عنایت ویژه و توأمان حضرت امام به هر دو حوزه، بررسی چگونگی این ارتباط و تأثیر و تأثرات آن، بسیار حائز اهمیت می باشد.

با عنایت به تقدم زمانی عرفان و آموزه های عرفانی، نسبت به سایر ابعاد معرفتی حضرت امام و بخصوص اندیشه های سیاسی ایشان، این سؤال مطرح است که؛ عرفان و اندیشه های عرفانی، چه تأثیری بر تکوین اندیشه سیاسی حضرت امام و بخصوص نظریه ولایت مطلقه فقیه داشته است؟ با توجه به نوع مفاهیم مطرح در عرفان و همچنین ابعاد گسترده نظریه ولایت مطلقه فقیه، این فرضیه محتمل است که؛ مفاهیم عرفانی مطرح در اندیشه عرفانی امام خمینی، بر مبانی و پیش فرض های نظریه ولایت مطلقه فقیه مؤثر بوده و اصولاً برخی ابعاد این نظریه، همچون مفهوم گسترده اطلاق، تحت تأثیر آموزه های عرفانی تکوین یافته است.

لذا در جهت اثبات این فرضیه، سعی گردیده است، اندیشه های عرفانی و اندیشه های سیاسی حضرت امام، به دقت مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت به تعاملات میان آنها که در قالب دیدگاه های مختلف مطرح است، پرداخته شده و از ادله مورد استناد در جهت اثبات فرضیه استفاده گردد.

فهرست مطالب

۱۲	مقدمه.....
۱۳	طرح موضوع.....
۱۴	پیشینه تحقیق.....
۱۵	پیش فرض های پژوهش.....
۱۵	سؤال اصلی پژوهش.....
۱۵	مفاهیم تحقیق.....
۱۶	روش پژوهش.....
۱۶	روش گردآوری اطلاعات و داده ها.....
۱۶	فرضیه پژوهش.....
۱۶	فرضیه رقیب.....
۱۶	سوالات فرعی پژوهش.....
۱۷	سازماندهی پژوهش.....
۱۸	فصل اول: دیدگاه های مطرح در نسبت میان عرفان و سیاست.....
۲۰	مفهوم عرفان.....
۲۰	مفهوم سیاست.....
۲۱	بخش اول؛ مخالفان ارتباط میان عرفان و سیاست.....
۲۱	الف) دیدگاه سید جواد طباطبائی؛ امتناع تأسیس اندیشه سیاسی بر مبنای اندیشه عرفانی.....
۲۶	ب) دیدگاه عبدالکریم سروش.....
۲۶	۱ - عدم ارتباط ولایت باطنی و ولایت سیاسی.....
۲۸	۲ - لزوم تفکیک مدیریت غیر عقلانی (ابهام برانگیز و رازآلود) از مدیریت عقلانی.....
۲۹	۳ - تباین ویژگی های عناصر ذاتی عرفان با سیاست.....

۳۳ (ج) دیدگاه محمد مهدی مجاهدی؛ تمانع نسبت معرفت شناختی عرفان و سیاست
۳۶ (د) دیدگاه حاتم قادری؛
۳۸ بخش دوم: موافقان ارتباط میان عرفان و سیاست
۳۸ الف) دیدگاه قائل به تاثیر مثبت اندیشه عرفانی بر اندیشه های سیاسی لیبرال
۳۹ ۱ - تلازم عرفان و دموکراسی
۴۲ ۲ - تلازم احکام عرفانی با احکام سیاسی مدرن
۴۵ ب) تلازم اندیشه های عرفانی با اندیشه های مارکسیستی و ضد استعماری
۴۵ ۱ - بخش سوسیالیستی
۴۵ ۲ - بخش ضد استعماری و استقلال طلبانه
۴۶ (ج) دیدگاه قائل به پیوند عرفان اسلامی با اندیشه های سیاسی - اجتماعی اسلام
۴۷ ۱ - دیدگاه علامه محمد تقی جعفری؛ تفکیک عرفان مثبت و منفی
۴۷ عرفان مثبت؛
۴۸ عرفان منفی؛
۵۰ ۲ - دیدگاه آیت الله عبدالله جوادی آملی؛ توجه به نقش اجتماعی عرفان در جامعه
۵۲ ۳ - دیدگاه مصطفی محقق داماد؛ توجه به رسالت اجتماعی عارفان
۵۴ ۴ - دیدگاه حمید پارسانیا؛ هماهنگی ظاهر و باطن
۵۸ فصل دوم: اندیشه عرفانی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۶۰ پیشینه عرفانی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۶۰ الف - اساتید امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۶۳ ب - تدریس عرفان
۶۴ ج) تألیفات عرفانی امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۶۷ تعریف عرفان
۷۰ موضوع عرفان
۷۰ مسائل عرفان
۷۱ جایگاه عرفان
۷۱ روش عرفان
۷۲ اهداف و فواید عرفان
۷۲ ویژگی های عارف
۷۴ عرفان عملی و نظری

۷۵	ویژگی های اندیشه عرفانی امام خمینی *
۷۵	الف - تأثیر از محی الدین ابن عربی
۷۶	ابن عربی
۷۷	۱- همگرایی میان عقل و نقل و شهود
۷۷	۲- بسط و گسترش اصل وحدت وجود
۷۸	ب - سیطره تفکر شیعی بر اندیشه عرفانی امام خمینی *
۸۰	ج - تأکید بر ملازمت میان شریعت، طریقت و حقیقت
۸۲	د - توجه به بعد اجتماعی عرفان
۸۴	هـ - تولی و تمسک به ولایت اولیای الهی
۸۵	مفاهیم اندیشه عرفانی امام خمینی *
۸۵	- خلافت الهی
۸۸	- خلافت انسان کامل
۸۹	- مفهوم انسان کامل
۹۰	- ویژگی های انسان کامل
۹۰	۱- مظهر اسم اعظم الله
۹۰	۲- کامل ترین مظهر
۹۰	۳- آفرینش وی بر صورت جامع خداوند
۹۰	۴- بزرگترین آیات خداوند
۹۱	۵- آینه شهود حق و تمامی اشیا
۹۱	۶- کامل ترین کلمات الهی
۹۱	۷- ظهور همه کمالات الهی در انسان کامل
۹۲	۸- مخاطب کلام الهی
۹۲	۹- مقامات انسان کامل
۹۲	۱۰- جامع تمامی سلسله وجود
۹۲	۱۱- جامع جمیع تعینات و جزء حضرات خمس اهل عرفان
۹۲	۱۲- جامع جمیع عوالم
۹۳	۱۳- عصاره و چکیده همه عالم
۹۳	۱۴- محور خلقت
۹۳	۱۵- صاحب مقام مشیت مطلقه

- ۱۶- ظلوم و جهول بودن انسان کامل ۹۴
- ۱۷- صاحب مقام وسطیت و برزخیت کبری ۹۴
- ۱۸- جامع صفات متقابل ۹۴
- ۱۹- مقام عبودیت انسان کامل ۹۵
- ۲۰- یکی بودن حقیقت انسان کامل و حقیقت قرآن ۹۵
- ۲۱- دارا بودن علم ربوبی ۹۵
- ۲۲- حق تصرف انسان کامل ۹۵
- ۲۳- واسطه آفرینش سایر موجودات ۹۶
- ۲۴- واسطه کمالات سایر موجودات ۹۶
- ۲۵- واسطه معاد سایر موجودات ۹۷
- ۲۶- سریان فیض انسان کامل ۹۷
- مصادیق انسان کامل ۹۷
- مقام ولایت ۹۸
- ولایت مطلقه ۹۹
- مقام نبوت ۱۰۲
- اسفاراربعه ۱۰۴
- ۱- سفر اول؛ سفر من الخلق الی الحق المقید ۱۰۵
- ۲- سفر دوم؛ من الحق الی الحق المطلق ۱۰۶
- ۳- سفر سوم؛ من الحق الی الخلق الحقی بالحق ۱۰۶
- ۴- سفر چهارم؛ من الخلق الی الخلق بالحق ۱۰۷
- امکان تسری مقامات انسان کامل به سایر اولیا و عرفا (به غیر از معصومین علیهم السلام) ۱۰۹
- خودشناسی زمینه خدانشناسی (من عرف نفسه فقد عرف ربه) ۱۱۲
- فصل سوم: اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام ۱۱۶
- مقدمه ۱۱۷
- مفهوم سیاست ۱۱۷
- مفهوم سیاست از دیدگاه امام خمینی علیه السلام ۱۱۹
- ۱- توجه به تعالیم سیاسی اسلام ۱۲۰
- ۲- توجه به معنای صحیح سیاست و آمیختگی آن با دیانت ۱۲۱
- ۳- توجه به هدف و غایت سیاست ۱۲۱

۱۲۲	۴- توجه به آمیختگی دین و سیاست در سیره پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ
۱۲۲	۵- توجه به اثرات اجتماعی جدایی دین از سیاست
۱۲۴	پیشینه نظریه ولایت فقیه
۱۲۶	نظریه ولایت مطلقه فقیه
۱۲۷	الف) مفهوم مشروعیت
۱۲۸	ب) مفهوم ولایت
۱۲۹	ج) مفهوم فقاہت
۱۳۰	د) مفهوم مطلقه
۱۳۴	دیدگاه های سیاسی امام خمینی ﷺ
۱۳۴	۱ - کتاب کشف الاسرار
۱۳۵	۲ - کتاب الرسائل
۱۳۵	۳ - رساله تحریرالوسیله
۱۳۵	۴ - کتاب ولایت فقیه (حکومت اسلامی)
۱۳۶	۵ - کتاب البیع (جلد دوم)
۱۳۶	۶ - صحیفه نور
۱۳۶	مراحل طرح اندیشه ولایت فقیه از سوی امام خمینی ﷺ
۱۳۷	۱ - نظارت فقیه
۱۳۸	۲ - نظریه ولایت انتصابی عامه فقیه
۱۴۳	۳ - نقش نظارتی فقیه در حکومت جمهوری اسلامی
۱۴۵	۴ - دفاع از نظریه ولایت فقیه
۱۴۸	۵ - طرح نظریه ولایت مطلقه فقیه
۱۵۱	ثبات یا تحول نظریه ولایت مطلقه فقیه
۱۵۹	فصل چهارم: تعامل اندیشه عرفانی و اندیشه سیاسی امام خمینی ﷺ
۱۶۱	الف) دیدگاه منکر ارتباط میان اندیشه عرفانی و اندیشه سیاسی امام خمینی ﷺ
۱۶۱	۱ - دیدگاه آیت الله موسوی بجنوردی
۱۶۲	۲ - دیدگاه محمد سروش
۱۶۳	۳ - دیدگاه عبدالکریم سروش
۱۶۵	۴ - دیدگاه مرحوم مهدی حائری یزدی
۱۶۶	۵ - دیدگاه محسن کدیور

- ۶ - دیدگاه آیت الله سیداحمد فهری ۱۶۸
- ۷ - دیدگاه آیت الله شیخ حسین مظاهری ۱۶۸
- ۸ - دیدگاه مرحوم سیدجلال الدین آشتیانی ۱۶۹
- ب) دیدگاه قائل به ادغام ولایت فقهی و ولایت عرفانی ۱۶۹
- ۱ - دیدگاه ماشاءالله آجودانی ۱۶۹
- ۲ - دیدگاه علی شیخ الاسلامی ۱۷۳
- ۳ - دیدگاه احمد عابدی ۱۷۶
- ۴ - دیدگاه بیوک علیزاده ۱۷۹
- ۵ - دیدگاه محمد مددپور ۱۸۰
- ج - دیدگاه قائل به تأثیر اندیشه عرفانی بر مبانی اندیشه سیاسی و بر تکوین شخصیت سیاسی - اجتماعی امام خمینی علیه السلام ۱۸۳
- ۱ - دیدگاه مرحوم عباس زریاب خویی ۱۸۴
- ۲ - نظریه سلمان البدور ۱۸۵
- ۳ - دیدگاه الکساندر کنیش ۱۸۸
- ۴ - دیدگاه اسماعیل منصورى لاریجانی ۱۹۱
- ۵ - دیدگاه فاطمه طباطبایی ۱۹۳
- ۶ - دیدگاه آیت الله عبدالله جوادی آملی ۱۹۶
- ۷ - دیدگاه عباسعلی عمید زنجانی ۱۹۸
- ۸ - دیدگاه مصطفی محقق داماد ۲۰۰
- ۹ - دیدگاه کریم محمود حقیقی ۲۰۳
- ۱۰ - دیدگاه علی تاجدینی ۲۰۴
- ۱۱ - دیدگاه خلیل رضا منصورى ۲۰۵
- ۱۲ - دیدگاه حمیدرضا مظاهری سیف ۲۰۷
- ۱۳ - دیدگاه سجاد چگینی ۲۰۹
- ۱۴ - دیدگاه ابراهیم نیک منش و مصطفی جمالی ۲۱۱
- ۱۵ - دیدگاه مهدی عباسی ۲۱۲
- ۱۶ - دیدگاه عبدالوهاب فراتی ۲۱۳
- ۱۷ - دیدگاه اکبر جباری ۲۱۴
- ۱۸ - دیدگاه مظفرنامدار طالشانی ۲۱۵
- ۱۹ - دیدگاه رضا رضانی ۲۱۶

- ۲۰ - دیدگاه محسن عمیق..... ۲۱۷
- ۲۱ - دیدگاه حامد الگار..... ۲۱۸
- ۲۱۹ - رگه های آگاهی و علایق سیاسی امام تا قبل از سال ۱۳۴۱ هـ ش (در حین اشتغال به عرفان):..... ۲۱۹
- ۲۲۰ - رگه هایی از علایق عرفانی امام در زمان مبارزات سیاسی و رهبری جامعه (بعد از سال ۱۳۴۱ هـ ش):..... ۲۲۰
- ۲۲ - دیدگاه محمدمهدی مجاهدی..... ۲۲۲
- الف) تمایز میان ولایت عرفانی و ولایت فقهی در بیانات صریح امام خمینی علیه السلام..... ۲۲۷
- ب) تأثیر مبانی عرفانی اندیشه امام بر نظریه ولایت مطلقه فقیه..... ۲۲۹
- نتیجه گیری..... ۲۳۶
- فهرست منابع..... ۲۳۹
- کتاب..... ۲۳۹
- مقالات..... ۲۴۸
- پایان نامه..... ۲۶۰

مقدمه

طرح موضوع

از دیرباز ارتباط میان دو حوزه عرفان و سیاست، محل تأملات جدی بوده است. به گونه ای که توجه به برخی مفاهیم و آموزه های دنیاگریز و عزلت طلب عرفان و عملکرد انزوا طلبانه عرفا و صوفیان، شائبه تفکیک و تمایز معنادار این دو حوزه را تقویت می نماید.

به اعتقاد برخی از متفکرین، گرایش عرفان سیاسی به صورت متشکل و منسجم از نیمه دوم قرن پنجم هجری پایه گذاری شده و در قرن ششم و بخصوص قرن هفتم و پس از حمله مغول، به اوج خود رسیده است و افرادی نظیر حکیم سنائی غزنوی، نجم الدین رازی و ابرقوئی به آن توجه نموده اند.^(۱)

علاوه بر آن، در طول تاریخ سیاسی ایران، عرفان، مبنای عمل برخی جنبشهای اجتماعی نظیر قیام سرداران، حروفیه و... بوده و در تشکیل دولت صفویه نیز نقش قابل توجهی را ایفا نموده است.^(۲)

در واقع اندیشه های عرفانی با درآمیختن با مذهب تشیع، نوعی عرفان شیعی را پدید آوردند که وجه غالب آن، رویکرد معنویت گرایانه به مذهب می باشد و علی رغم تحریف ها و انحراف هایی که در اثر آداب و رسوم خانقاهی برخی فرق صوفیه ایجاد گردید، اصل و اساس عرفان - یعنی توجه به معنویت - همواره مورد توجه علمای اسلام بوده است.

هرچند در دوره هایی از تاریخ، برخی از علماء نظیر علامه مجلسی، با بعضی از مفاهیم عرفانی و نیز فرق صوفیه به مخالفت برخاستند، اما با این حال عرفان به عنوان علم شناخت خداوند، جزء موضوعات مدارس علوم دینی قرار داشته و با وجود فضای نامناسب حوزه های علمیه برای طرح این گونه مباحث، همچنان به حیات خود - هر چند به صورتی محدود - ادامه داده است. به گونه ای که حضرت امام خمینی در بدو ورود به قم، جهت تحصیل علوم دینی، با رشته عرفان و اساتید صاحب فن آن، آشنا شده و سالهای جوانی خویش را صرف تعلیم و تألیف این شاخه از علوم الهی می نمایند.

۱- علیرضا، صدرا، *فلسفه عرفان و سیاست*، فصلنامه علوم سیاسی، سال پنجم، ش ۱۷، بهار ۱۳۸۲، ص ۳۰.

۲- حمید پارسا، *عرفان و سیاست*، چاپ اول، تهران: مرکز آموزش و پژوهش، ۱۳۸۰، ص ۸۲.

لذا که اولین تألیفات حضرت امام، در حوزه عرفان بوده و ایشان پس از اشتغال اولیه به عرفان، وارد مباحث فقهی شده و به صورت جدی به تعلیم و تدریس این مباحث می پردازند.

امام خمینی، در ضمن ایام تعلیم و تعلم اندیشه های فقهی، به ارائه نظریه ولایت فقیه پرداخته و حکومت را حق ولی فقیه عنوان نموده و اختیارات حکومتی ولی فقیه را نظیر همان اختیارات حکومتی پیامبر ﷺ و امام معصوم علیهما السلام قلمداد می نمایند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با تثبیت نظام جمهوری اسلامی، نظریه ولایت فقیه حضرت امام به عنوان مبنای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته و اداره کشور بر اساس آن، صورت می گیرد.

در این سالها، اداره کشور با مشکلات و معضلات جدی روبرو می شد که از طریق فقه سنتی، توان حل این مسایل وجود نداشت و نیاز به مبسوط الید بودن حاکم در امر تقنین و اجرا به خوبی احساس می گردید. در چنین شرایطی، حضرت امام به بسط و تبیین ابعاد نظریه ولایت مطلقه فقیه پرداخته و حکم حکومتی را از احکام اولیه اسلام معرفی نموده و لذا براساس این نظریه - که فراتر از فقه سنتی عمل می نمود - بن بستها و چالشهای مدیریتی پیش روی نظام جمهوری اسلامی را برطرف نمودند.

آنچه که حائز اهمیت است، نحوه دست یابی حضرت امام به نظریه ولایت مطلقه فقیه می باشد. اینکه مؤلفه های مؤثر بر ارائه این نظریه را در کدام زمینه ها می توان پیگیری نمود و اندیشه های عرفانی در ارائه این نظریه چه نقشی داشته اند، محور اصلی پژوهش حاضر می باشد.

پیشینه تحقیق

در زمینه بررسی رابطه عرفان و سیاست از دیدگاه امام خمینی، کتاب مستقلى به چشم نمی خورد و صاحب نظران مختلف در حین پرداختن به سایر مباحث، اشاراتی به این موضوع داشته و لذا منابع موجود، عمدتاً به صورت مقالات و مصاحبه ها و نیز به صورت بخشهای محدودی از کتبی نظیر؛ مشروطه ایرانی و بنیان مرصوص مطرح بوده و تنها کتاب "سیری در اندیشه عرفانی امام خمینی"، بررسی مستقلى از این مطلب ارائه می نماید.

ضمن آنکه علی رغم تشابه عنوان برخی از پایان نامه ها با موضوع بحث، به گونه ای جدی و دقیق به ارتباط عرفان و سیاست امام پرداخته نشده و تنها در پایان نامه جناب آقای دکتر محمد مهدی مجاهدی با عنوان "بررسی بنیادهای معرفتی غیرفقهی اندیشه های سیاسی امام خمینی"، به ارائه دیدگاه هایی در زمینه این موضوع می پردازد.

در مجموع باید گفت؛ رهیافت و نوع پردازش موضوع و مباحث آن که در این رساله مورد تأکید قرار گرفته است، از شیوه بدیعی برخوردار می باشد.

پیش فرض های پژوهش

۱ - عرفان و مفاهیم آن، در منظومه فکری امام خمینی، از تقدم زمانی، ثبات تاریخی، عمق و اهمیت برخوردار می باشد.

۲ - نظریه ولایت مطلقه فقیه به عنوان محور و اساس نظریات و اندیشه های سیاسی امام خمینی مطرح می باشد.

سؤال اصلی پژوهش

آیا اندیشه سیاسی امام خمینی تحت تأثیر اندیشه عرفانی ایشان، شکل یافته است؟

مفاهیم تحقیق

مفاهیم کلیدی این پژوهش عبارتند از؛ عرفان و سیاست.

۱ - عرفان: در لغت به معنای شناخت، شناسایی، بازشناختن، معرفت و آگاهی عنوان شده و در اصطلاح، نام علمی است که موضوع آن، شناخت معرفت حق تعالی از طریق اسماء و صفات الهی به طریقه شهودی بوده^(۱) و به یک مکتب فکری و فلسفی متعالی و ژرف، برای شناختن حق و شناخت حقایق امور و مشکلات و رموز علوم از راه اشراق و کشف و شهود، اشاره می نماید.^(۲)

در مورد مفهوم تصوف باید گفته شود که این مفهوم، تفاوت هایی را با عرفان داشته و در لغت به معنای پشمینه پوشیدن و مأخوذ از کلمه عربی "صوف" بالضم، به معنای پشم و نوعی از پشمینه بوده و اما در صورت نداشتن انشقاق عربی، از همان کلمه سوفس یونانی به معنای حکیم و دانشمند اخذ گردیده است.^(۳)

در اصطلاح، پاک شدن از خواهش نفسانی و اشیاء عالم را مظهر حق دانستن، عنوان گردیده است.^(۴) علی رغم برخی بیانات که حاکی از تفاوت مفهوم اصطلاحی تصوف و عرفان بوده و تصوف را عموماً به شیوه ای توصیف می نمایند که بر طریق زاهدانه و اعراض از دنیا و توسل به برخی از آداب و رسوم خانقاهی تأکید دارد،^(۵) عموماً در کتابهای عرفا، عرفان و تصوف، بر مصادیق یکسانی اطلاق گردیده و دارای ترادف معنا می باشند. لذا در این پژوهش نیز ترادف معنایی عرفان و تصوف، لحاظ گردیده است.

۱- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، ج ۱۰، چاپ اول، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳، ص ۱۴۹۵۲.

۲- یحیی کبیر، میانی عرفان، چاپ اول، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۴، ص ۱۷۲.

۳- جلال الدین همایی، تصوف در اسلام، چاپ دوم، تهران: مؤسسه نشر هما، ۱۳۶۶، صص ۵۸ و ۵۹.

۴- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، ج ۴، پیشین، ص ۵۹۳۳.

۵- مرتضی مطهری، آشنایی با علوم اسلامی، ج ۲، چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۷۴، صص ۸۴ و ۸۵ و یحیی کبیر، پیشین.

۲ - سیاست: در لغت به معنای پاس داشتن مُلک، نگاه داشتن، حفاظت، نگهداری، حراست، حکم راندن بر رعیت، حکومت، ریاست و داوری می باشد.^(۱)

در علوم سیاسی تعاریف متعددی برای واژه سیاست بکار رفته است، اکثراً سیاست را علمی می دانند که حول محور قدرت بحث می کند^(۲) و هدف از این علم را کسب حاکمیت دانسته^(۳) و به معنای علم و هنر راهبری یک دولت نیز اطلاق می گردد.^(۴)

سیاست از منظر امام خمینی، بر اندیشه های سیاسی - اجتماعی اسلام تأکید داشته و به طور خاص بر مفهوم نظریه ولایت مطلقه فقیه، اطلاق می گردد.

روش پژوهش

روش پژوهش در این رساله توصیفی می باشد.

روش گردآوری اطلاعات و داده ها

روش گردآوری اطلاعات و داده ها به صورت کتابخانه ای و نیز انجام برخی مصاحبه ها بوده است، به گونه ای که داده های مطرح، مورد تجزیه و تحلیل واقع شده و به شیوه ای توصیفی و استنادی مورد بحث قرار می گیرند.

فرضیه پژوهش

اندیشه عرفانی امام خمینی در تکوین مبانی و پیش فرض های اندیشه سیاسی ایشان مؤثر بوده است.

فرضیه رقیب

اندیشه سیاسی امام خمینی دارای حوزه کاملاً مستقلی از اندیشه عرفانی بوده و صرفاً از حوزه فقهات، متأثر می باشد.

سؤالات فرعی پژوهش

۱ - عرفان و سیاست چه ارتباطی با یکدیگر داشته و در چه صورت، میان این دو حوزه پیوند برقرار می گردد؟

۲ - مهمترین مفاهیم مطرح در اندیشه عرفانی امام خمینی کدام است؟

۱- علی اکبر دهمخدا، لغت نامه، ج ۸، پیشین، صص ۱۲۲۵ و ۱۲۲۶.

۲- مورس، دورژه، اصول علم سیاست، ترجمه: ابوالفضل قاضی، چاپ ششم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۲، ص ۱۸.

۳- همان، ص ۲۳.

۴- علی آقا بخشی و مینو افشاری راد، فرهنگ علوم سیاسی، چاپ اول، تهران: چاپار، ۱۳۷۹، ص ۴۵۴.

۳ - ابعاد نظری و محورهای اندیشه سیاسی امام خمینی چیست؟

برخوردار است؟

۴ - در رابطه با تعامل میان اندیشه عرفانی و اندیشه سیاسی امام خمینی، چه دیدگاه‌هایی مطرح

می‌باشد.

سازماندهی پژوهش

این پژوهش از یک مقدمه و چهار فصل تشکیل یافته است؛

فصل اول؛ به بررسی دیدگاه‌های کلی مطرح در زمینه نسبت میان عرفان و سیاست می‌پردازد.

فصل دوم؛ به بررسی و تشریح ابعاد، ویژگی‌ها و مفاهیم اندیشه عرفانی امام خمینی اختصاص دارد.

فصل سوم؛ اندیشه سیاسی حضرت امام و نظریه ولایت مطلقه فقیه ایشان را مورد بررسی قرار

می‌دهد.

فصل چهارم؛ به بررسی تعاملات موجود میان اندیشه عرفانی امام خمینی و اندیشه سیاسی ایشان

پرداخته و چگونگی تأثیر و تأثرات عرفان امام را بر سیاست ایشان، مورد بررسی قرار می‌دهد.

در خاتمه مباحث نیز خلاصه و نتیجه‌گیری از مجموعه مطالب این پژوهش، ارائه گردیده است.

فصل اول

**دیدگاه های مطرح در نسبت
میان عرفان و سیاست**